

Advies Archeologische Monumentenzorg 2017-nr. 24

Beoordeling van een archeologisch rapport

Bevoegd gezag: Gemeente Laarbeek
Dhr. R. Rovers
Postbus 190
5740 AD Beek en Donk

Datum: 16-2-2017

Locatie: Pater Eustachiuslaan 17-19 te Aarle-Rixtel, gemeente Laarbeek

Project: *Bureau voor Archeologie Rapport 269. Pater Eustachiuslaan 17-19, Aarle-Rixtel, gemeente Laarbeek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen in de verkennende fase, auteur A. de Boer, 7-2-2017.*

Van: Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant
Postbus 8035, 5601 KA Eindhoven
Wal 28, Eindhoven
Mevr. drs. Ria Berkvens
Tel. 088-3690638
E-mail: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft in opdracht van Milon een aanvullend archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in de vorm van een bureau- en booronderzoek in verband met de geplande uitbreiding van een kas. In januari-februari 2016 was al een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd voor het aan te leggen 5910 m2 grote waterbassin tot maximaal 100 cm –mv naast de kas.¹ De bestaande kassen zullen worden uitgebreid met een oppervlak van 37.750 m2. De kas wordt gebouwd op 800 poeren van elk 1 m2 die tot ongeveer 80 cm-mv worden ingegraven. Daarnaast vinden bodemverstoringen tot ca. 80 cm-mv met een oppervlak van 890 m2 plaats voor de aanleg van verwarmingsleidingen en substraatleidingen. Het totale oppervlak dat vergraven wordt bedraagt 1.690 m2. Samen met het waterbassin komt dat neer op een totaal van 7.600 m2.

Het doel van het bureauonderzoek was het opstellen van een specifiek archeologisch verwachtingsmodel, terwijl het verkennend booronderzoek tot doel had het verkrijgen van inzicht in de bodemgesteldheid en mate van bodemverstoring in het plangebied.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: bestemmingsplanwijziging Grootte plangebied: 1690 m2 (poeren en leidingen kas) en circa 5910 m2 (waterbassin) Onderzoekperiode: jan. en febr. 2016 en febr. 2017 Opdrachtgever: Milon Opdrachtnemer: Bureau voor Archeologie
--

Landschappelijk gezien ligt het plangebied op een smalle hoge dekzandrug die bedekt is met een enkeerbodem. Het grootste deel van de kas ligt in of op de overgang naar het beekdal van de Aa en naar het noorden en noordoosten toe gaat het langzaam over in de overstromingsvlakte van de

¹ Bureau voor Archeologie Rapport 269. Pater Eustachiuslaan 17-19, Aarle-Rixtel, gemeente Laarbeek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen (Bureau voor Archeologie), auteur N. de Jonge, 21-11-2016.

Broekkant. Historisch gezien is het hoge deel van het plangebied sinds de 19^e eeuw altijd in gebruik geweest als bouwland met naar het zuiden toe hakhout. De plek waar de kas komt ligt grotendeels in het lagere beekdal en was in gebruik als wei- en hooiland. Begin 20^e eeuw is het aantal percelen toegenomen en lopen er door het plangebied diverse houtwallen en sloten. In 1953 is de beek die daarvoor nog door het beekdal slingerde, rechtgetrokken. De houtwallen zijn verwijderd en enkele sloten gedempt. Na 1973 verrijzen de eerste kassen van het glastuinbouwbedrijf aan de Pater Eustachiuslaan. In de jaren 60 en 70 van de twintigste eeuw vindt een grote ruilverkaveling plaats waarbij opnieuw diverse waterlopen worden rechtgetrokken en percelen worden samengevoegd. Na 1990 breidt het glastuinbouwbedrijf verder uit tot de huidige situatie.

Volgens de archeologische beleidskaart van de gemeente Laarbeek heeft het hoge deel van het plangebied waar het waterbassin komt, een hoge trefkans op de aanwezigheid van archeologische waarden, vanwege de ligging op een dekzandrug en de aanwezigheid van esdekken. Het lagere deel waar de kas komt heeft een lage archeologische verwachting. De beleidskaart van de gemeente Laarbeek maakt ook melding van een mogelijk verstoorde ondergrond van het hele plangebied. Uit het plangebied zijn geen archeologische vondsten bekend, maar wel uit de omgeving. Bij proefsleuvenonderzoek op de Beekse Akkers zijn vindplaatsen aangetroffen uit de vroege middeleeuwen tot en met nieuwe tijd. Bij werkzaamheden in het beekdal van de Aa zijn op meer plekken dierenbotten en werktuigen van botten gevonden, waarvan de datering echter onbekend is. In de periode 1995 tot en met 1999 is archeologisch veldonderzoek uitgevoerd in het tracé van de N205. Ten oosten van het plangebied, waar de Pater Eustachiuslaan de N205 kruist, zijn twee werkputten aangelegd. Hierbij werden enkel wat sporen (greppels), maar geen dateerbare vondsten gedaan.

De gespecificeerde archeologische verwachting gaat uit van een hoge verwachting voor alle perioden en alle complextypen voor het hogere deel terwijl de verwachting voor de beekbedronden vooral geldt voor infrastructuur (voorden, bruggen, afwatering, sluizen, dammen), religie (rituele deposities) en voedsel voorziening (visfinken, netten). Resten kunnen aanwezig zijn vanaf de basis van het esdek en daaronder, naar verwachting 50 cm en dieper.

Bij het booronderzoek zijn verspreid binnen het plangebied 25 boringen gezet met een 7 en 3 cm edelmanboor tot in de C-horizont. In alle boringen is vanaf het maaiveld een zandig akkerpakket (A-horizont) aanwezig van 30 tot 40 cm dik. De A-horizont is de laag die door processen aan het oppervlak is gevormd, waarbij een opeenhoping van gehumificeerd organisch materiaal is vermengd met de minerale fractie, voornamelijk als gevolg van het in cultuur brengen en ophogen van het land (ploegen, bemesting e.d.). De A-horizont gaat in de meeste boorprofielen direct over in het dekzand, dat hier veel roestvlekken (gley) bevat die zijn gevormd als gevolg van de fluctuerende grondwaterstand. In een aantal boorprofielen bevindt zich onder de bouwvoor een overgangshorizont (tot een diepte variërend van 45 tot 75 cm -mv). Deze horizont is omgewerkt en vertoont veel vlekken. De horizont kan worden gerekend tot de AC-horizont, oftewel een vermenging van de bouwvoor met het onderliggende dekzand. Op enkele plekken is waarschijnlijk geboord in een sloot. De hogere delen waar een zandrug aanwezig is, zijn herkenbaar door de ondiepere ligging van het dekzand op circa 40 tot 60 cm. In het zuidwesten nabij de beek lijkt hier een kopje aanwezig te zijn.

De aanwezigheid van roestvlekken en een ophooglaag wijst op een lage natte landschappelijke context. Vermoedelijk is oorspronkelijk sprake geweest van beekbedronden. In deze landschappen kunnen archeologische complextypen gerelateerd aan natte contexten aanwezig zijn. De bodemopbouw in het plangebied is echter sterk wisselend en waarschijnlijk op de meeste plaatsen niet meer intact. Het is daarom onwaarschijnlijk dat eventuele behoudenswaardige archeologische resten nog intact zijn. Op basis van het bureauonderzoek werd in het hoger gelegen plangebied een bruine enkeerdgrond verwacht. Omdat de A-horizont echter maar 30 tot 40 cm dik is en geen 50 cm, is er eigenlijk geen sprake van een esdek. Mogelijk is in het verleden het terrein geëgaliseerd ten behoeve van de landbouw (de dekzandrug is vervlakt). De aanwezigheid van een verstoorde ondergrond komt dus overeen met de beleidskaart van de gemeente Laarbeek. De kans op het aantreffen van een intact archeologisch niveau en de aanwezigheid van archeologische resten is daarom klein. Bureau voor Archeologie adviseert het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

Beoordeling

Het archeologisch onderzoek en het rapport voldoen aan de kwaliteitseisen van de archeologische monumentenzorg. We hebben nog altijd vraagtekens bij de interpretatie van de boringen en de conclusie hieruit dat de bodem dermate geroerd zou zijn. Dat blijkt namelijk niet uit de boringen. Deze geven een natuurlijk gevormde bodem weer die in latere eeuwen bewerkt is maar zeker niet diep is geroerd.

Het booronderzoek in het lagere deel toont aan dat hier sprake is van opgehoogde beekbedgronden en dat de versterking van de ondergrond beperkt is gebleven. De verwachting betreft vooral beekdal gerelateerde vondsten als losse vuursteenvondsten maar ook resten van been en bot kunnen worden verwacht. De kans op het vinden van deze puntlocaties is echter klein en ook de reden dat het gebied een lage archeologisch verwachting heeft gekregen op de beleidskaart van de gemeente. Aangezien de geplande versterking in dit deel van het plangebied beperkt blijft tot minder dan 5% van de totale oppervlakte van de te bouwen kas, is de kans op het aantreffen van zo'n vindplaats erg klein. Dit is de reden dat hier dan ook van nader onderzoek kan worden afgezien.

Voor het gebied waar het waterbassin komt, geldt echter een hoge archeologisch verwachting vanwege de ligging op een dekzandrug. Op basis van de boorstaten en de beschrijving hiervan in het rapport is niet op te maken dat het dekzand waarin mogelijke archeologische sporen kunnen worden verwacht, diep verstoord is. Er is sprake van A-C profielen maar ook van een overgangslaag waarin het akkerdek vermengd is geraakt met het onderliggende dekzand. Archeologisch onderzoek in de regio toont telkens aan dat het bodemarchief bij A-C profielen voldoende intact is ondanks het eeuwenlang bewerken van de grond. Dat het akkerdek maar 30 tot 40 cm dik is, zou eerder kunnen wijzen op het egaliseren van de bovengrond dan het diep tot in het dekzand bewerken van de bodem. Omdat niet vastgesteld is dat de archeologische ondergrond dermate is aangetast dat het sporenniveau verdwenen is, is nader archeologisch onderzoek nodig. Omdat het te verstoren oppervlak dermate groot is, is de kans op archeologische waarden hier dan ook groot.

Advies

Gezien de uitkomsten van het archeologische vooronderzoek die aantonen dat de kans op archeologische waarden in het plangebied waar het waterbassin gepland is, niet uitgesloten kan worden, achten wij archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied noodzakelijk. Wij adviseren om daar waar binnen het plangebied dieper dan 30 cm –MV zal worden verstoord of waar dit mogelijk wordt gemaakt op basis van het bestemmingsplan, archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een karterend en waarderend archeologisch proefsleuvenonderzoek (conform protocol Proefsleuven KNA 4.0 en de SIKB Leidraad proefsleuven). Doel van dit vervolgonderzoek is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting die gebaseerd is op het reeds uitgevoerde bureau- en booronderzoek. Indien daadwerkelijk behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn, kan meteen besloten worden tot een doorstart naar een opgraving van het hele te verstoren oppervlak indien behoud in situ door bijvoorbeeld planaanpassing niet mogelijk is. Dit vervolgonderzoek dient plaats te vinden aan de hand van een door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen en uitgevoerd te worden door een archeologisch bedrijf bevoegd tot het uitvoeren van archeologische opgravingen. In dit Programma van Eisen (PvE) staan het onderzoeksgebied, het doel, de vraagstelling en de uitvoeringswijze van het archeologisch veldonderzoek en specialistisch onderzoek verwoord, alsook de randvoorwaarden van het onderzoek.

Toelichting

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering en selectieadvies op. Op grond van het onderzoeksrapport nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een besluit dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het (selectie)besluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal de gemeente in lijn met beleidsuitgangspunten eerst moeten afwegen of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van de vindplaats *in situ* (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht door middel van een opgraving als definitieve beheersmaatregel.

Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden- dan wel om andere redenen wordt gedeselecteerd- kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen. In sommige gevallen is aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies.

Bij het nemen van het (selectie)besluit wordt er van uitgegaan dat de kwaliteit van het archeologisch selectieadvies gewaarborgd is. Dit betekent dat het selectieadvies moet zijn opgesteld (en gecontroleerd) door een senior KNA archeoloog en in overeenstemming is met de waardering, het gemeentelijk archeologiebeleid en vigerende selectiecriteria. Een ander uitgangspunt is dat het gehele proces voorafgaand aan het archeologische selectieadvies volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is verlopen. Dat wil zeggen dat er in het geval van gravend onderzoek een Programma van Eisen (PvE) moet zijn geweest. Een PvE moet bovendien goedgekeurd zijn door het bevoegd gezag.